

שלה גורעת מ'כי יקח'. ע' בזה באבני מילואים כו סקי"ח בתירוץ קושית הר"ן מדברי הר"ף להלן ח: (וע"ע שבט הלוי ח"ט רסב). ויש לדון שאף ספק במציאות, כל שהוא ספק תמידי ואינו ספק מקרי שנפל במאורע מסוים, אין הולכים בו אחר החזקה, כיון שהספק קיים גם לאחר הכרעת החזקה (ע' שערי ישר ב, ט).
וכן יש לדון מצד אחר; שמא הורעה כאן החזקה משום שנעשה כאן מעשה קדושין. (ע' בזה בפני יהושע וביד דוד כאן).

ע"ע בבאור הסוגיא ובשיטות הראשונים: מהרי"ט; פרי חדש — יו"ד ק; אבני מילואים כו; חדושי הגרנ"ט צו; שיעורי הגר"נ פרצוביץ (נדפס בספר בנין שלמה) — ז; חשק שלמה ומצפה איתן ושאר מפרשים; אבני נור אה"ע שצז; שבט הלוי ח"ט רסב.

בענין 'ידים' בקדושין — ע' במצוטט ב'וסף דעת' נדרים ו, מתוך 'שערי דעת' ח"א עמ' 40.

דף 1

הערות ובאורים בפשט

'האומר חרופה ביהודה מקודשת, שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה' — אבל בשאר מקומות, האומר 'חרופה' אינה מקודשת. ואפילו אם האיש והאשה אומרים שלפי הבנתם זו היא לשון קדושין והתכוונו לכך, משמע שאינה מקודשת. וטעם הדבר, כיון שהעדים לא שמעו בברור לשון קידושין, והוי כמקדש ללא עדים. (תור"י הוקן; חידושי תלמיד הרשב"א. ויתכן שאין הדין מוסכם — ע' בתשובת הר"מ המובאת במרדכי תקא, ובב"י ורמ"א כו, ג. וצ"ע).

[הבאור-הלכה (ס) הוכיח מכאן שכל לשון, מלבד לשון הקודש, שאינה מדוברת במקום זה, ורק כמה יחידים יודעים אותה — אינה נחשבת לשון לענין קריאת שמע ועוד, כמו כאן שאינה מקודשת ב'חרופה' אלא ביהודה. ולכאורה יש לדחות הראיה, כי כאן הטעם שונה, שחסרה כאן עדות קידושין, כאמור.

ואדרבה לכאורה נוכיח מדברי ר"י הוקן הנ"ל שבשאר מקומות שאין צריך עדות, מועיל הדבר. אבל הא ליתא, כי בקדושין אין צורך ב'לשון' ובשפה מקובלת בדוקא, אלא די בכך שהענין ישתמע מתוך דיבורם. והרבה אחרונים סוברים שאין כלל דין 'דיבור' בקדושין (שלא כהתו"ג. וע' ברכת שמואל ועוד), שלא כבקריאת שמע. (וע' מגדים חדשים ברכות יג. ספר הזכרון לגר"י פרנקל, עמ' קנא).

'במאי עסקינן, אילימא בשאין מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה, מנא ידעה מאי קאמר לה?' — הר"ן כתב שבכל אותן לשונות המועילות בעסקין באותו ענין, אם האשה אומרת שהבינתן, אף על פי שלא היו עסקין באותו ענין — מקודשת. [אך בכל אופן אין סוקלין על ידה — ע' להלן סו:]. ולפי זה שאלת הגמרא היא שמא לא ידעה ויש לנו להעמידנה בחזקת פנויה. או השאלה באופן שלא ידעה. ואכן יכול היה לתרץ שקבלה לשם קדושין. (עפ"י חו"א אה"ע לה, ד).

ודנו האחרונים האם צריך שהעדים ידעו בעת הקידושין שהיא מבינה, ואם לאו הרי אין כאן עדות ברורה על חלות הקידושין, או שמא אין צריך עדי קיום על הסכמתה והבנתה, מפני שאין האשה לוקחת חלק פעיל במעשה הקידושין. (ע' אבני מילואים כו סק"ב; טיב קדושין שם סק"י; חו"א שם; חוט המשולש

לגר"ח מוולאזין, א; שערי ישר ז, יב; ברכת שמואל ב, ה; חידושי הגרנ"ט צה; מנחת שלמה תנינא קכו). ויש חולקים וסוברים שאפילו התכוונו לקדושין אינה מקודשת כל שאינם עסוקים באותו ענין. (כן כתב הבית-שמואל (כו סקי"א) בדעת הרא"ש והרמב"ם).

הני לי שני לקידושי קאמר לה או דילמא למלאכה קאמר לה. תיקו' — ואפילו אם שניהם אומרים שהתכוונו לשם קידושין — הרי זה ספק. והטעם כנ"ל, שאם לשונות אלו אינן לשונות קידושין, הרי אין כאן עדות על הקידושין. אלא אם כן אמרו לפני כן לעדים, שבמלים אלו יתכוונו לקדושין (תור"י הוקן). והרשב"א כתב, אפילו אם שניהם התכוונו לקידושין וגם העדים אומרים שהתכוונו לקדושין — הרי זה ספק קדושין. (ואין לומר שמחמת הספק שוב אין כאן עדות ברורה, ולא חלים הקדושין כלל — ע' נובי"ת אה"ע נד; חזו"א לה; פני יהושע להלן יג. ד"ה שלה. וע"ע בהרחבה בקהלות יעקב ו; ברכת אברהם. וע' להלן יג במש"כ בשם האג"מ על עדות בספק קדושין).

וכן לאידך גיסא, לפי הצד שהן לשונות המועילים, אף אם יאמרו האיש והאשה אחר כך שהתכוונו למלאכה — אינם נאמנים, והרי זה כדברים שבלב שאינם דברים. ואפילו לקולא, אם קבלה קדושין מאחר — לא תצטרך גט משני.

וצריך לומר שידוע להם לחכמים שלשונות אלו מוכרעין בעצמן, לכאן או לכאן, שאם היה בהן שתי משמעויות, גם לקידושין וגם למלאכה, אזי היה בדין שסתמן להחמיר ונאמנים לפרש להקל [כדין האומר 'חרם' לענין נדרים]. (חזון איש אה"ע לה, א ב).

בספר 'אבני מילואים' (כו,ח) רצה לחדש שגם לפי הצד שלשונות אלו מועילות, אינן לשונות קידושין ממש, אלא שלא גרעו מהיה מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה ונתן לה קידושין בזמן שעסוקין באותו ענין. ולפיכך יצא לחדש שבקידושי שטר, אם כתב בשטר אחת מהלשונות הללו — אינה מקודשת כלל, כי צריך לכתוב בו לשון קדושין ממש. ואולם העיר שברמב"ם לא משמע כן, אך דחה שיש לפרשו בצד אחר.

ונראה שגם לפי סברא זו שאין כאן לשון קדושין גמור, מ"מ אי אפשר להם לומר למלאכה נתכוונו, כשם שב'עסוקין באותו ענין' אינה נאמנת לומר לא כיוונתי לשם קידושין, כמוש"כ בחזו"א. וע' ברכת אברהם.

רבי אלעזר בר"ש אומר אע"פ שאין עסוקין באותו ענין. ואי לא דעסוקין באותו ענין מנא ידעה מאי קאמר לה?... — הנצי"ב (בשו"ת משיב דבר ח"ד לא) האריך בבאור הסוגיא, והראה מחלוקת הראשונים בפירושה; יש מפרשים שללא שעסוקין בענין הקדושין אינה מקודשת מפני שהמעשה עצמו אינו מוכיח על קידושין. וכששאלו 'מנא ידעה' — לאו דוקא, כי אין החסרון רק משום שהיא לא הבינה, אלא כלומר מנא ידעינן, הלא מעשה הנתינה לבדו אינו מורה על קדושין. ואגב שאלת 'מנא ידעה' דלעיל בלשונות הגרועים, נקט גם כאן לשון זו. (כן מוכח מבעלי התוס' הרא"ש הראב"ד הרשב"א והר"ן שפירשו מחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה בפודה מעשר שני ולא קרא שם (מעשר שני ד, ז), בעסוק באותו ענין — כי בלאו הכי אין המעשה מוכיח מתוכו).

ויש ראשונים מפרשים שהחסרון הוא רק משום שהיא לא הבינה כוונתו, וכפשטות לשון הגמרא. (כן מוכח מהרמב"ם שלא העמיד משנת מעשר שני בעסוקין באותו ענין. ואחריו נמשך השו"ע ביו"ד שלא, קלו). ואפילו בגט שמעיקר הדין אין צריך שתדע שנותן לה בתורת גט, אבל מדרבנן צריך שתדע, ואם סברה שהוא שטר אחר וכד' — הגט פסול מדרבנן. וכן מבואר מדברי רש"י (בד"ה במאי), שגם בגט צריך שיהיה עסוקין באותו ענין, ואף על פי שלא דובר בסוגיא על לשונות גרועים בגט — הרי מבואר

מרש"י שאפילו בלשונות הטובים, כגון 'הרי את משולחת / מותרת לכל אדם', ללא שעסוקין באותו ענין יכולה היא לומר שלא הבינה, הגם שהמעשה מצד עצמו מורה על גט. והוא הדין בקדושין — מפני שאפשר שלא נתנה לבה באותו רגע על דבריו שבאו פתאום, מאחר ולא היו עסוקין באותו ענין.

ואולם לפי שיטה ראשונה, קושית הגמרא אמורה רק על לשונות קידושין המסופקים, אבל לשונות ברורים — מועילים, מאחר והמעשה מורה על קידושין ולא כל כמינה לטעון לא ידעתי.

ואלא הא דאמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב... אפילו לא שמיע ליה הא דרב הונא... אין הכי נמי' — מלשון רש"י (וכן מהתוס') מבואר, שאזוהרה זו לא נאמרה אלא במי שאינו יודע את ההלכות המצויות, ולא בדברים הורים שאינם באים אלא לעתים רחוקות (שו"ת הריב"ש רעא.

וע"ע שו"ת פני יהושע אה"ע סו"י ב).

גם יש לדייק שהאיסור הוא להורות, אך לא לסדר הקידושין. ואולם בגט, שרבים בו פרטיו, אף סידור הגט בלבד הוא בכלל הוראה, וצריך להעשות ע"י דיין מומחה. 'וכן המנהג בינינו שמכבדין בסידור קידושין אפילו אינו למדן גדול, משא"כ בגט'. (ט"ז אה"ע מט. וע' מהרש"א. וכבר דנו אחרונים אם בזמן הגמרא היה נהוג שיהא אדם מיוחד לסידור הקידושין. ע' שבות יעקב וכנסת יחזקאל אה"ע).

— הט"ז (אה"ע קלו) דקדק כמה דקדוקי לשון בגמרא [על לשונות: 'דיו' 'צריך לפרש' 'טיב... אין הכי נמי'] ופרש את השאלה והתשובה בדרך זו [ומשמיא אנהירינין לעיני בפירוש זה]. לשון הט"ז: בדרך כלל בגיטין וקידושין, כל שיש מחלוקת בין הפוסקים או שאר ספקות, יש צד חומרא בשני צדדי הספק (אם קבלה קדושין מאחר, וכן לענין גרושה לכהן וכו'), ולכן כל דיין שאינו יודע את כל השיטות והספקות לאשורן, עלול הוא להיכשל ולהכשיל באיסור חמור.

ואמנם במחלוקת זו, גם רבי יהודה לא חלק בעיקר הדבר על רבי יוסי, אלא שהחמיר לכתחילה ש'צריך לפרש' אולם גם לשיטתו אם לא פרש הקידושין תפשו. ואם כן, דיין שאינו יודע שהלכה כרבי יוסי, הרי לא תצא תקלה מתחת ידו אם יחמיר ויפסוק כרבי יהודה. ועל כך היתה השאלה, האם גם בכגון דא, שהדיין אינו יודע את הכרעת ההלכה, אך שום קלקול לא יצא בשל כך, האם גם זה לא יהא לו עסק עמהן?

ועל כך באה התשובה 'אין הכי נמי'; מפני חומרת הענין, בגיטין וקידושין אפילו כשאין חשש קלקול, אין לדיין שאינו מומחה כהוגן, להתעסק עמהן כלל.

'נתן לה גיטה ואמר לה...' — הרבה ראשונים פרשו 'ואמר' — שכתב כן בגט (ע' רש"י בע"ב וברש"ש; תור"י הוקן; חידושי תלמיד הרשב"א; גיטין פה: וברש"י שם. וע' תוס' גיטין עה. ד"ה אינו).

וכבר נחלקו ראשונים האם אמירת הבעל בעת נתינת הגט, נצרכת מדאורייתא או מדרבנן (ע' רמב"ם גרושין א, יא ב, ז; רמב"ן במלחמות ה' גיטין עה; תוס' אה"ע קלו, א וב"ש שם; אבני מלואים לה סק"ט). ואף לשיטות שאין האמירה אלא מדרבנן, אם אמר לשון שאינה מועילה — פסול מדרבנן, הגם שהלשון הכתובה בו היא לשון הגונה. (ומשמע מרהיט לשון השו"ע שפרש הגמרא 'אמר' כפשוטו, אבל בגט עצמו הלשון טובה).

(ע"ב) 'בתרומה יצא ידי נתינה, בפדיון הבן אין בנו פדוי' — יש לשאול, הלא במתנות כהונה, דרושה 'נתינה', וכשנותן על מנת להחזיר, אין זו נתינה אלא כמכירה? — אין הדבר כן,

שאשה מוכרת עצמה לאמה (ע' מהרי"ט להלן יה ומשנה למלך הל' עבדים א,ב — בדעת הרמב"ן. ואולם ע' בספר 'הרמב"ם ומכלתא דרשב"י' (עמ' קמג. מובא בא"ת ערך 'אמה העבריה') שהוכיח שמעולם לא אמר כן הרמב"ן, ובדפוסים שלפנינו נשמטה שורה אחת בפירוש הרמב"ן. וע' מנחת חינוך מב, יח; תורה שלמה חי"ז עמ' רמו), הלא נראה שבאופן זה היא הכותבת את השטר ומוסרת לאדון, כקנין שטר דעבד עברי (ע' בסוגיא להלן טז). ואם כן מצד צורת הקנין והאמירה מוכח שבקנין קדושין עסקינן. וכשם שמועילה אמירת 'הרי את קנויה לי' בקדושי כסף ואין אמרים שיש במשמע קנין לאמה, לפי דעה זו שאשה יכולה למכור עצמה — כי במכירה היא האומרת ולא הוא.

[וצריך לחלק בין זה ובין אמירת לשונות המסופקים אם לקדושין קאמר או למלאכה, הגם שאי אפשר לקנות פועל למלאכה בכסף כמבואר בפוסקים — כי שם יתכן שהיא סברה שזו כוונתו, משא"כ כאן צורת הקנין ידועה לכל].

(ע"ב) 'המקדש במלוה אינה מקודשת. בהנאת מלוה — מקודשת' —

שיטת רש"י שיש חילוק אם מקדשה במעות, שכבר אינם שלו [הגם שהן בעין ועדין לא הוציאתן]. ויש שדייקו מלשון הרמב"ם שרק אם הוציאתן כבר אינה מקודשת. ע' ב"י אה"ע כה; ב"ש שם סקי"ט; שער המלך אישות ה, ג], ובין אם מקדש בהנאה עצמה שנותן לה בהרווחת הזמן. ובמקום אחר (כתובות ד, ט). כתב רש"י, אפילו אם מקדשה ב'מחילת מלוה' אינה מקודשת, וחילוק יש לדעתו בין 'מחילת מלוה' ל'הנאת מחילה'. והתוס' שם פקפקו בזה (ועתוס' ב"מ טז. ד"ה האי), שדוקא אם מקדש במעות עצמן אינה מקודשת. (וע' בקובץ שיעורים (לד) שקישר שאלה זו במחלוקת חנן וחכמים (בסוף כתובות) אם הפועל חובו של חברו יוכל לתובעו, והרי זה ממש כמקדש בהנאה, שהרי הנאה כזו מחייבת תשלום עבודה). והר"ן צידד שיש לחוש אפילו בהנאת מחילת מלוה, כל שמחל את המלוה עצמה, מאחר ודעתה על המעות. ולכך נקטו בגמרא הרווחת זמן דוקא.

הסבר שונה לדין 'המקדש במלוה' משמע מדברי הרמב"ן (במלחמות ה' — ב"ק פ"ד, ד"ה ועוד אנו) והריטב"א; מעות המלוה דינם כדבר שאינו בא לעולם, הלכך אין שייך להקנות מלוה, אפילו ללוה בעצמו, אלא למחלו בלבד. ולכן כאשר מקדשה במלוה לא עשה כלום, והחוב אינו מחול, שהרי לא מחל לה. ולפי סברא זו אם מקדשה במחילת מלוה — מקודשת. (עפ"י זכר יצחק ח"א טז וח"ב ז, ע"ש).

ולרבנו חננאל והרמב"ם (אישות ה, טו) שיטה מחודשת בענין; אינה מקודשת אלא כשמלוה לה ומקדשה בהנאה בעת שמלוה לה, אך לא בהרווחת זמן של הלוואה הקיימת מכבר. והאריכו בהסברת שיטתו בהסברים שונים. ע' חידושי תלמיד הרשב"א; חידושי הגרנ"ט צח, קא; חזון איש קמת, לדף ו; אור שמח — אישות ה, כד; זכר יצחק טז; קהלות יעקב ח; על הרי בתר (לר"ש טאגר שליט"א. לונדון תשל"ה). וע"ע בהקדמת 'חידושי העילוי ממיצ'ט; מנחת שלמה ח"א עד ד"ה אולם עדיין, ואילך.

הקנאה במלוה — מפשטות הסוגיא להלן (בדף מז) משמע שדין מכר כדין קידושין, והמוכר במלוה — לא קנה. (וכ"כ התוס' להלן כז: ד"ה במה). ויש שגרסו כן בפרוש בסוגיתנו 'המקדש במלוה אינה מקודשת, ובמכר לא קנה' (ע' תוס' ב"מ טז. ד"ה האי ובדף מז: ד"ה יש). ואולם הרמב"ם מחלק בין מכר לקידושין (ע' הל' אישות ה, יב; מכירה ז, ד). והסברים שונים ניתנו לשיטתו, הן בעצם סברתו הן בישוב הסוגיא הנזכרת. ע' אבני מילואים כה, טז (= עפ"י ד' רש"י בסוגיתנו שכל החסרון כאן משום דילפינן משדה

עפרון, וזה דוקא בקדושין, אך קנין שדה למדים מ'שדות בכסף יקנו' ואין צריך דומיא דשדה עפרון, כסף בעין; שו"ת חתם סופר יו"ד קלד; משיב דבר ח"א כז, ב וה"ג ב; חדושי הגרנ"ט — צו, ק.

'הא רבית מעלייתא הוא, ועוד היינו מלוה' — מדברי הריטב"א בסוגיא ומדקדוק לשון רש"י, הוכיחו כמה אחרונים שהריבית, מבחינה משפטית יצרה חוב, אלא שאסרה תורה ליטול אותו חוב. [ומה ששאלו 'הא רבית מעלייתא הוא', קושיא לשונית היא, מדוע קרא לה 'הערמת רבית', אבל ודאי אפילו רבית גמורה אם כבר פרעתו לו וחזר וקדשה בה — מקודשת, שהרי הרבית שלו]. ואמנם מכמה ראשונים נראה מפורש דלא כהריטב"א. ויש שפקפקו על יסוד זה כל עיקר, ופרשו כוונת הריטב"א באופן אחר. ע' בכל זה: תלמיד הרשב"א, והעיסור — בשם הר"י מגאש; מאירי; ב"ח אה"ע כה; אבנ"מ שם סק"ב; עצי ארזים שם; מחנה אפרים מלוה ב; שער המלך אישות ה, טו; חזון איש אה"ע מב, א; שערי ישר ה, ג ד; חדושי הגרנ"ט צו, מהגר"ח; שם צח; קהלות יעקב. ואכ"מ.

'בתרומה יצא ידי נתינה ואסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות... אלא אמר רב אשי בכלוהו קני' — ולפי זה נתן לכהן חמשה סלעים על מנת להחזיר, בנו פדוי. ואולם כתבו כמה ראשונים שאסור לעשות כן משום 'כהן המסייע...'. (עפ"י רא"ש בפסקיו ובתשובה מט, א; תוס' בכורות נא: שו"ת מהרי"ל קעד; שו"ת חתם סופר יו"ד רצא. ויש מתירים, וגם הרמב"ם השמיט זאת. וע"ע מנחת שלמה ח"א כו ד"ה וכן לענין פדיון הבן).

ומאותו טעם יש לזהר שהכהן שפודים אצלו, לא ימכור מטבעות כסף לאבי הבן בהזולה, כדי שיפדה בהם את בנו אצלו. (עפ"י שו"ת שבט הלוי ח"ג קנג. על אודות החזרת הכהן את דמי הפדיון לבעלים — ע' בפוסקים יו"ד שה, ה; שו"ת מהרי"ל סו"י קעד; חכמת אדם קג, ד).

'לא החזירו — לא יצא' — נחלקו הראשונים, לדעת המצריכים תנאי כפול [גם בתנאי ד'על מנת'], כלומר צריך לפרש את שני צדדי התנאי 'ע"מ שתחזיר... ואם לאו...', ואם לא כפל תנאו — התנאי בטל — האם גם כאן מדובר שכפל את תנאו, אלא שקצרו בלשון ולא נחתו לנוסח התנאי המדויק (תוס' סוכה מא ד"ה הילך; גיטין עה; רא"ש גיטין פ"ו ת; בבא בתרא ספ"ח, ובעוד מקומות), או — כתבו התוס' כאן — במקרה שלפנינו אין צריך תנאי כפול, כיון שיש אומדנא ודאית בדעתו, שאם לא יחזיר לו, אינו רוצה ליתנו.

כמה הסברים ניתנו לאותה אומדנא; יש מפרשים משום שהאתרוג נצרך לו עצמו כדי לצאת בו (ע' בית שמואל ר"ס כט). אך העירו על כך, האם אין אנו עוסקים גם באופן שיש לו אתרוג נוסף, ולא שמענו לחלק בדבר. ויש מי שכתב שאומדנא זו קיימת בכל מתנה ע"מ להחזיר. וגם על זה הקשו האחרונים מסוגיא במסכת גיטין (ע' בספר המקנה כאן, ועוד). וכתבו כמה אחרונים סברא אחרת: דוקא באתרוג כתבו התוס' כן, שכל מטרתו אינה אלא כדי שהלה יקיים בו מצוותו ותו לא, וודאי דעתו שאחר המצוה יחזור אליו האתרוג. (אבני מילואים כט, א; בית הלוי ח"ב מד, ח (וע"ש מג, ה); אחיעזר ח"ג ז, ג). ע"ע בעיקר נידון זה, בבית שמואל כט, א; בית הלוי ח"ב מג. וע"ע מנחת שלמה — כו ד"ה אך צ"ע, ובס"פ פ באורך.

'לבר מאשה, לפי שאין אשה נקנית בחליפין' — הנה סיכום שיטות הראשונים בקצרה: א. שיטת התוס' והרא"ש שאין זו אלא גזרה דרבנן, אלא שחכמים הפקיעו את הקדושין מעיקרם, ואף אין צריכה הימנו גט.

ב. שיטת הרי"א² (מובאת בשלטי הגבורים) שמדאורייתא היא מקודשת, ומדרבנן אינה מקודשת, ואם קבלה קדושין מאחר, צריכה הימנו גט. (וע' בית שמואל כט, א).
 ג. שיטת הרמב"ם הרמב"ן והרשב"א ועוד, שאף מדאורייתא אינה מקודשת. אלא שלדעת כמה מן האחרונים שיטותיהן חלוקות בעיקרן, שלהרמב"ם צריך בקידושין דבר הקיים שיהא לה אפשרות הנאה מגוף הכסף שמקדשה. (עפ"י אבני מלואים כח, טז; אור שמח — אישות ה, כד ועוד. וע' במכתב שבסוף חידושי מרן הרי"ז על הרמב"ם; 'על הרי בתר'. וע' במאירי שיש ספרים שאין כתוב בהם 'לפי שאין אשה נקנית בחליפין'. וע"ע בתשובה מאתהב ח"א נו). ולהרמב"ן והרשב"א — לפי שאומדים דעתו שמקדשה בעיקר הדינר, והרי הוא חוזר אליו. (ולזה נטה הפני-יהושע). וע"ע בספר דבר אברהם ח"ב יח, ד.

'ככתבם וכלשונם'

'כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן' —
 '...ואפילו הדיין, אין לו לידע אלא הפסקים. דומיא דההיא דאמר רב הונא הלכה כרבי יוסי דבעינן התם בפ"ק דקדושין אפילו לא שמיע ליה הא. אבל אין צריך שידע כל הוויות התוספות וגליגונייהם ולמירמי דיקלי ולמזקף להו.
 וכמה חכמים ראינו בעינינו מפולפלים וחריפים בהוויות דמעייילי פילא בקופא דמחטא, ועל כל קוץ וקוץ אומרים תלי תלים קושיות ותרוצין, ולפום חורפא לא סלקא להו שמעתא אליבא דהלכתא ואומרים על אסור מותר ועל מותר אסור. וכבר אמרו (בפ"ק דערובין) 'גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו...'. וכן בית שמאי במקום בית הלל אינה משנה אף על גב דב"ש מחדדי טפי (כדאמרינן בפ"ק דיבמות). וכבר נפסקה הלכה (בסוף הוריות) דסיני עדיף מעוקר הרים'. (שו"ת ריב"ש רעא)

'... במה שאין המסדר בקי בטיב גיטין, באמנה לא הזהירו חז"ל אלא שלא יהא עסק עמהן, ולשון 'עסק' משמעו בקביעות, כמו שכתב הט"ז (או"ח מז) בפירוש ברכת התורה יע"ש. ואם רגיל בזה ח"ו עושה בהרגלו ואינו מרגיש בשינוים שנופלים, על כן החמירו הפוסקים לפסול אפילו בדיעבד, אבל מי שאין לו עסק בזה ואין לו הרגל רק במקרה בא לידי שעה נחוצה, מחויב וכשר הדבר להזדקק לזה ולקיים מאמרם ז"ל במקום שאין איש השתדל להיות איש, והרי בריש מסכת גיטין איתא שתקנו שיאמרו בפני נכתב ובפני נחתם משום שאין בקי אין לשמה, ומפרש הגמרא דסתם ספרי מגמר גמירי ורבנן הוא דאצריך משום דאיכא דאשכח כו' והרי בלא זה פסול משום שמצא בלי בקי בטיב גיטין — אלא בגט הנשלח ממדינת הים שהוא חשש עיגון לא הצריכו בקי. וכל החומרות שהעלו הפוסקים בסידורי גיטין אינו משום בקיאי וגדולי הדור, אלא משום שמא יבא שעה שיהיה מוכרח לסדר אפילו מי שאינו בקי ימצא הכל כשולחן ערוך... מעתה הנני לברך את המסדר שנודרז לדבר בעתו, וברכת אובדת עליו תבא ובעל הגמול ית"ש יברכהו בזרוזי גרמי המעולה בברכות...'.
 (מתוך משיב דבר ח"ד סו"י מג)

בית שמואל כז סק"ד; אבני מילואים (שם).
וכן אם הכינו עצמם לנישואין ועומדים תחת החופה, אף על פי שלא אמר 'לי' — הריהי מקודשת לו. (ערוך השלחן כז, א).

ד. אמר שמואל: נתן לה כסף ושוה כסף ואמר לה: 'הריני אישך' 'הריני בעליך' 'הריני ארוסיך' — אין כאן בית מיחוש. (כי יקח — ולא שיקח את עצמו). וכן בגירושין: 'איני אישך' / 'בעליך' / 'ארוסיך' — אין כאן בית מיחוש. (ושלחה — ולא שישלח את עצמו).

כתב הרא"ש, וכן נפסק בשלחן ערוך (כז, ו): אפילו עסוקים בענין קידושין, כל שאמר 'הריני אישך' — אינה מקודשת. ורבנו ירוחם (מובא בבית שמואל שם) חושש בזה. והכריע הבית-שמואל (קלו סק"ב) שהעיקר כהשלחן-ערוך. (וע"ע משיב דבר ח"ד ל). ולענין גט הביא השלחן-ערוך (קלו) את שתי הדעות. (ע' בית שמואל שם).

דף ו

ט. א. אלו לשונות מועילות בקידושין, ואלו לשונות נסתפקו בהן בגמרא?
ב. היה מדבר עם האשה על עיסקי קידושיה, ונתן לה כסף בשתיקה או בלשון שאינה טובה — מה הדין? וכן בגירושין.

א. הרי את מאורסת לי, הרי את לי לאשה, הרי את אשתי / קנויה לי / שלי / ברשותי / זקוקה לי — מקודשת. וכן האומר 'הרי את לקוחתי' — מקודשת, שנאמר כי יקח איש אשה.

א. לדעת הר"ן (ומובא בב"י וברמ"א כז, ב). וכן הוכיח הנצי"ב מדברי רש"י בד"ה במאי, כשאומר 'הרי את לקוחתי' / קנויה לי' וכו' — אינה מקודשת אלא כשהיו עסוקין באותו ענין או שאמרה לשם קדושין קבלתי. ואולם ב'הרי את אשתי', כל שאין ידוע לנו שאינה מבינה — מקודשת, כדין 'הרי את מקודשת לי'. (עפ"י ט"ו שם סק"ג). ויש אומרים שיכולה האשה לומר לא נתכוונתי לקדושין או לא הבנתי [והרי זה ספק קדושין]. ויש חולקים. (ע"ש בחלקת מחוקק בית שמואל ובהגר"א; נוב"ק אה"ע נט; מהרי"ט).

ב. יש מי שכתב ש'הרי את שלי' אינו לשון-קדושין טוב בזמן הזה שרגילים להתקשר בקשרי שידוכין קודם הקדושין והיא נקראת כלה שלו והוא חתנה עד שלא נתקדשו, על כן אין שום משמעות על קידושין באמירת 'הרי את שלי'. (עפ"י משיב דבר ח"ד כט).

הרי את מיוחדת לי / מיועדת לי / עזרתי / נגדתי / עצורתי / צלעתי / סגורתי / תחתי / תפושתי — הרי אלו לשונות מסופקים. והעמידו כשהיו עסוקים באותו ענין, ואילו היה נותן לה בשתיקה היתה מקודשת [כרבי יוסי], אלא שבלשונות הללו יש להסתפק אם לקידושין אמר לה או שמא למלאכה אמר לה. (אבל אם לא עסקו באותו ענין ואמר לה לשונות אלו, אפילו אם לפי האמת הן לשונות קידושין, הלא אפשר שלא הבינה כלל שלקידושין נתכוין הלכך אינה מקודשת). ועלו הספקות ב'תיקו'. אפילו אמרו האישה והאשה שנתכוונו לקדושין, [וכן העדים. תלמיד הרשב"א] — אין כאן קידושי ודאי, מפני שחסרה עדות ברורה על הקדושין, אלא אם אמרו לפני כן לעדים שבמלים אלו יתכוונו לקדושין. (עפ"י ר"י הוקן ועוד. ואפשר שאין הדבר מוסכם — ע' רמ"א אה"ע כז, ג בשם תשו' מיימוניות. ואולם החלקת-מחוקק ובית שמואל השיגו על דבריו. עוד בדברי הרמ"א ע' באחיעזר ח"ג סה; כתבים ותשובות שבסוף חדושי ר"ש היימן א-ב).

וכשאינם עסוקים באותו ענין, כתב הר"ן שאם אומרת שנתכוונה לקידושין — הרי זו ספק מקודשת. ויש חולקים (ע' בית שמואל כו סק"א בדעת הרמב"ם והרא"ש, וכן כתב להוכיח מהגמרא). האומר 'הרי את חרופתי' — ביהודה מקודשת, שכן ביהודה קוראים לארוסה חרופה.

א. בשאר מקומות אין לשון 'חרופתי' מועיל. וכמאן דאמר 'שפחה נחרפת' האמורה בתורה היא שפחה כנענית שאין תופסים בה קידושין, אבל לפי דעה אחרת מדובר בחציה שפחה חציה בת חורין וקדושין תופסין בה. (עפ"י רש"י ותוס'). ונקט הר"ן להלכה שהיא ספק מקודשת [אעפ"י דקיימא לן בחציה שפחה וחציה בת חורין הכתוב מדבר], ודלא כמשמעות לשון הרמב"ם שמקודשת.

ב. יש אומרים (עפ"י הרא"ש) שאפילו ביהודה יכולה האשה לומר לא נתכוונתי לקדושין.
ג. יש אומרים ש'הרי את נשואתי' גם כן הוא ספק קדושין. ויש אומרים שאינן קדושין כלל, עכ"פ כשאין עסוקים באותו ענין. (ע' אה"ע כז, ג בב"י רמ"א ח"מ וב"ש).
נתן לה 'בשביל אהבה וחבה' או שאמר לה 'הרי את אהובתי' — יש מי שכתב שהרי זה כלשונות המסופקים. (עפ"י תשובת מהר"ם, מובאת במרדכי תקנא; רמ"א כז, ג וחלקת מחוקק שם).
ד. נתן טבעת לאב ואמר לו 'הרי אתה חמי' — אינה מקודשת. (הגהות אלפסי, מובא בדרכי משה אה"ע כז).

ב. היה מדבר עם האשה על עסקי קידושיה ונתן לה קידושיה — רבי יוסי אומר: דיו. רבי יהודה אומר: צריך לפרש שנותן לה לשם קידושין. וכן הדין בגירושין. ופירש רב יהודה בשם שמואל, וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: והוא שעסוקין באותו ענין. וכן אמר רבי. רבי אלעזר בן רבי שמעון אומר: אף על פי שאין עסוקין באותו ענין. ופירש אביי, מענין לענין באותו ענין. כלומר פסקו לדבר בקידושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים מצרכי זיווגם (רש"י).
אמר רב הונא אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי.

א. הרמב"ם פסק כרבי יוסי, כדברי שמואל. ומשמע שצריך שיהיו עסוקים באותו ענין ממש, כדברי רבי שהלכה כמותו מחברו. (עפ"י ר"ן ועוד). וכן נראית דעת הר"ף והרא"ש והעיתור (עפ"י בית יוסף אה"ע כז. וכן כתב מהרי"ק (סוס"י קע) בשם כל הפוסקים מלבד מהר"ם). ואילו הרשב"א כתב, אפילו מענין לענין באותו ענין מקודשת. וכן נראה מתשובת מהר"ם (המובאת במרדכי ספ"ב ובתשובות מיימוניות אישות ד) ומובא ברמ"א (כז, א). ויש אומרים כן אף בדעת הרמב"ם והרי"ף. (ע' תו"ט מעשר שני ד, ז; שו"ת רב פעלים ח"ד אה"ע א).

ב. לדברי הכסף-משנה צריך שהאשה תגלה דעתה בדיבור שהיא מתרצית לקידושין, אבל עסקו באותו ענין ונתן לה כסף וקבלה בשתיקה, אין הוכחה שלשם קדושין הוא. ואין כן דעת שאר פוסקים (ע' לחם משנה אישות ג, ה; רמ"א כז, א ובית שמואל סק"ו; באר היטב כח סקט"ז; רב פעלים ח"ד אה"ע א).

ג. היו מדברים על עסקי קדושין והלכו למקום אחר וקידשה שם בשתיקה — נראה שההלכה אינה מהוה הפסק, כיון שהלכו בשביל דבר זה, והרי זה כאילו המשיכו לדבר באותו ענין (עפ"י זכר יצחק יח).

הרדב"ז (בשו"ת ח"ד אלף קצט) נקט שאם יצא כדי להביא עדים — אינה מקודשת, שהפסיק הענין, אלא אם כן פירש מראש שהולך להביא עדים לקדשה, שאז יש ידים מוכיחות. (וע"ע באר היטב כז סק"ז).

אופן נוסף של 'עסקין באותו ענין' — ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ו סוס"י ר.
ד. עדים שראו את הנתינה ולא ראו שהיו מדברים מקודם בענין הקדושין, אפילו אם אמר להם עד אחד שדיברו — אינה מקודשת, שאין כאן עדים על חלות הקדושין (וכר יצחק יח). אבל אם יש שני עדים על כך, אפילו אינם עדי המעשה — מקודשת. כ"מ במהר"ם המובא במרדכי תקכ"א ובש"פ, ע"ש).
ה. אפילו לרבי יהודה שצריך לפרש, אין זה אלא לחומרא, אבל יש לחוש לקדושין אפילו לא פירש (עפ"י ט"ז).
מבואר בגמרא שהלשונות המסופקים, גם כשמדבר עמה על עסקי קידושה — ספק מקודשת, שמא לקידושין נתכוין שמא למלאכה.
כבר הובא לעיל שלדעת רוב הפוסקים, באמירת 'הריני אישך' אין בית מיחוש אפילו היו עסקים באותו ענין. ויש מי שחולק.

הלשונות המועילות ושאינן מועילות בגטי נשים ובשחרור עבדים — יתבאר אי"ה בגטין פה.

- י. א. המקדש במלוה או בהנאת מלוה — מה דינה?
ב. מתנה על מנת להחזיר — מה דינה לענין ההלכות השונות?
א. אמר אביי: המקדש במלוה אינה מקודשת. בהנאת מלוה — מקודשת, ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית. ופירשו שהרויח לה זמן הלואה, שהיא הנאה השווה לה פרוטה. ונראה הדבר כרבית, כאילו נתנה למלוה פרוטה בעד הארכת זמן הלואה.
א. רש"י מפרש מקדש במלוה אינה מקודשת, לפי שמקדשה במעות והן אינן שלו, שהמלוה להוצאה ניתנה. [ואפילו עדיין המעות קיימות אצלה. ויש אומרים בדעת הרמב"ם דוקא אם הוציאתן. ע' בית שמואל כח סקי"ט ופ"ת]. ובמקום אחר כתב רש"י, אפילו קידשה במחילת מלוה אינה מקודשת, ואינו דומה למקדש בהנאת מחילת ההלואה שמקודשת. ויש חולקים וסוברים שבמחילת מלוה מקודשת. ויש אומרים לאידך גיסא; אף בהנאת מחילה אינה מקודשת כי דעתה על המעות. ורק בהרווחת זמן אמרו שמקודשת.
ולדעת ר"ח ורמב"ם אינה מקודשת אלא כשמקדשה בהנאה בעת שמלוה לה, אבל לא בהרווחת זמן של הלואה הקיימת משכבר. ומשמע ברמב"ם שהוא דין מסוים בקידושין, אבל במכירת קרקע אפשר לעשות קנין בהארכת מלוה קיימת. [ואין חילוק אם היתה ההלואה שלו או של אחר, כל שהרויח לה זמן ההלואה ומקדשה באותה הנאה — לפרש"י ושאר מפרשים מקודשת, ולפירוש הרמב"ם אינה מקודשת אלא אם מרויח לה הזמן בשעת הלואה. ואף על פי שנראה להלכה כהרמב"ם, יש לחוש למעשה לכל הפירושים. שו"ת הרדב"ז ח"ז לט].
ב. האומר לאשה הריני חייב לך מנה בקנין והתקדשי לי בו — אינה מקודשת. וכן במכר — לא קנה. (רמב"ן ח:).
ג. רש"י מפרש הסיפא, שהיתה חייבת לו מעות והאריך לה זמן הלואתה בקידושה. ואינה רבית גמורה מפני שלא קצץ לה ולא נטל ממנה דבר. והתוס' חולקים וסוברים שכגון זה רבית גמורה היא, כאילו נתנה לו פרוטה ממש. אלא כגון שהיתה חייבת מעות לאחר ובא זה ונתן למלוה פרוטה להאריך לה הזמן, וקידשה בהנאה זו. והוא הדין אם עשה כן בתחילת

ההלואה, שהמקדש נותן פרוטה למלוה להלוות לה מעות ובאותה פרוטה נתקדשה לו).

ב. הסיק רב אשי, וכן מסר רב הונא מר בנו של רב נחמיה בשם רבא: מתנה על מנת להחזיר מועילה לכל דבר חוץ מלקידושי אשה. שהאומר הילך מנה על מנת שתחזירהו לי, במכר — קנה, בפדיון הבן — בנו פדוי, בתרומה — יצא ידי נתינה [אלא שאסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות, שבשכר החזרתו יתן לו שאר תרומותיו. וכן בפדיון הבן אסור לעשות כן מאותה סיבה. ראשונים]. וכן באתרוג, האומר הילך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי, נטלו והחזירו — יצא. ואולם אשה אינה מתקדשת בכסף קידושין שקיבלתו על מנת להחזיר, לפי שאין אשה נקנית בחליפין. א. התוס' כתבו שהיא גזרה דרבנן, משום שדומה לחליפין החוזרים, הלכך הפקיעו חכמים לקידושין ממנה. ויש אומרים שלא הפקיעו הקדושין אלא מדרבנן החמירו שלא תיחשב מקודשת. והרמב"ם מפרש שהוא דין דאורייתא מעיקר הדין, לפי שאינה נהנית מגוף החפץ שנתן לה.

ב. נחלקו דעות הראשונים האם במתנה על מנת להחזיר צריך תנאי כפול כבשאר תנאים, או שמא כיון שאומדנא מוכחת היא שאינו נותן אלא על מנת להחזיר, מועיל התנאי אף ללא הכפלותו.

ג. רשאי הכהן שלא לקבל פדיון הבן עד שינתן לו בלא תנאי. ומה שאמרו שמועילה מתנה על מנת להחזיר בפדיון, היינו דוקא מדעת הכהן. (עפ"י חזון איש אה"ע קמח, לדף כט:).

ד. חמץ בפסח, החמירו בו בנותן מתנה לנכרי על מנת להחזיר. (עפ"י הגהות מיימוניות שבת פ"ו. וע' בשו"ת הרדב"ז ח"א רמ).

דף ז

יא. מה דין קידושי כסף במקרים דלהלן?

א. האשה שאמרה 'תן מנה לפלוני ואתקדש לך'. [קידושין מדין 'ערב'].

ב. אמר לה: 'הילך מנה והתקדשי לפלוני'. [קידושין מדין 'עבד כנעני'].

ג. אמרה: 'תן מנה לפלוני ואתקדש לו'. [מדין שניהם].

ד. אמרה: 'הילך מנה ואתקדש לך'.

ה. מה דין כל אלו במכירת קרקע.

א. 'תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך' — מקודשת מדין ערב, שאעפ"י שלא הגיעה הנאה לידו משעבד עצמו, וכך אשה זו.

א. לדברי הריטב"א צריך לומר לה בפרוש 'הרי את מקודשת לי באותה הנאה שהגיעה אליך

במה שנתתי מנה לפלוני על פיך'. ומדברי כמה ראשונים מבואר שאין צריך לפרש.

ב. יש מי שסובר שאינה מקודשת אלא כאשר היא מקבלת הנאה ממשית בכך, כגון שמוטל

עליה לתת לאותו אדם סכום מסוים, ועל ידי שזה נותן לו — היא נשכרת. (מרדכי תקיב.

ומסתימת הפוסקים אין נראה כן — ע' באבני מילואים לו,ה).

ג. יש סוברים שהוא הדין באומרת 'הלוה מנה לפלוני ואתקדש לך' — מקודשת (עפ"י ריטב"א;

רשב"א; רמ"א אה"ע כט,ב. וע' רמב"ן להלן יט. 'תן זכות שיש לך במשכונני ואתקדש אני לך' —

מקודשת).